

LBRIS

We know
books

*Colecția
Nomocanonica*

MITROPOLIT
GRIGORIE D. PAPATHOMÁS

Îngenuncherea

*

îndreptar canonic

Traducere din limba greacă
protopresbiter dr. Gabriel Mândrilă

EDITURA METAFRAZE
București

Cuprins

<i>Prolog la ediția în limba română</i>	7
<i>Prologul primei ediții</i>	11
Interzicerea, de către Biserică, a îngenuncherii în momentele propovăduirii <i>Învierii lui Hristos</i> și <i>Vieții veacului ce va să fie</i> din perspectiva tradiției canonice a Bisericii	15
Reexaminarea unei chestiuni canonice deja rezolvate	17
I. Abordarea din perspectivă canonică a îngenuncherii (<i>genuflectio</i>)	21
II. Disputa diacronică din sânul Bisericii despre „neplecarea genunchilor”	60
III. Observații critice	99
IV. Trei exemple reprezentative ale vieții parohiale pariziene	122
Concluzie	131
<i>Sigle și abrevieri</i>	134

Prolog la ediția în limba română

Studiul de față este rodul unei trude științifice și al unei investigații *ad hoc* realizate timp de aproape trei ani de cercetare exhaustivă a surselor bisericesti (biblice, patristice și ecclesio-logico-canonice) ale întregii perioade creștine bimilenare. În urma acestei investigații amănunțite reiese faptul incontestabil că Biserica socotește „**îngenuncherea în ziua duminicii**” ca **necanonică**.

Într-adevăr, de-a lungul secolelor, care marchează traseul istoric al Bisericii (secolele I-al XXI-lea), deosebit de impresionant este felul în care Biserica se preocupă și revine mereu asupra acestor chestiuni teologico-liturgice majore – aflate în strânsă legătură cu Învierea lui Hristos și cu participarea noastră la această Înviere –, ale „**neîngenuncherii în ziua duminicii**” și dimpreună-învierii. Și, cert, o socotește deosebit de importantă, în-

trucât se află în relație nu doar cu Învierea lui Hristos și cu Împărăția eshatologică, ci și cu dimpreună-învierea cea de obște!

Astfel, lucrarea de față se constituie ca un studiu bibliografic și o cercetare exhaustivă, ale căror rezultate vor fi prezentate respectându-se ordinea cronologică. Aceasta însă nu exclude faptul existenței altor mărturii, care să nu fi ajuns la cunoștința noastră până la momentul publicării prezentei lucrări.

Mulțumită traducerii în limba română, fraților creștini, vorbitori ai acestei limbi, li se va oferi șansa de a cunoaște că Biserica lui Hristos Celui Înviat este animată de dorința de a-l lua de mână pe omul căzut, așa cum se zugrăvește în icoana Pogorârii la iad, de a-i asuma existența și de a-l ridica la Împărăția care pentru noi, trupul ecclesial, *hic et nunc*, este Liturghia din ziua duminicii, ce împărtășește privilegiu pascale desăvârșite, unul dintre acestea fiind și cel al rămânerii în picioare și al „neîngenuncherii”.

În încheierea prologului la ediția în limba română, aș dori să-i mulțumesc distinsului doctor în teologie și pre-

ot Gabriel Mândrilă, care și-a asumat dificila sarcină de a traduce lucrarea din limba greacă, dificultate ce decurge atât din densitatea discursului științific plurivalent, cât și din complexitatea și gradul sporit de abstracție ale discursului specific dreptului canonic bisericesc.

*Athena, 25 ianuarie 2022,
 Pomenirea Sfântului Grigorie Teologul,*

*† Grigorie D. Papathomás,
 Mitropolit de Peristérion,*

*profesor de drept canonic și iconomie canonică la
 Facultatea de Teologie a Universității din Athena*

Prologul primei ediții

„Ne săvârșim rugăciunile în prima zi a săptămânii (duminica)¹, [stând în picioare] drepti. Nu doar ca «cei care înviem împreună cu Hristos»², ci pentru că [aceasta] se socotește drept preînchipuire a veacului pe care-l așteptăm³.”
(Sfântul Vasile cel Mare, Canonul 91)

Sedimentările, ca forme de depunere ale unor elemente străine, nu sunt specifice doar fenomenelor naturale sau siturilor arheologice încă neexplorate, ci uneori și organismelor vii, chemate să reziste permanent, cu prețul pierderii vieții, în fața tuturor tendințelor exterioare de dominație, din partea oricărui gen de corp străin. Astfel, și Biserica – Trupul lui Hristos Celui Viu și Înviat – este supusă unor influențe exterioare pluriforme, din partea istoriei și în virtutea condiției sale de realitate creată și căzută, ris-

¹ Cf. Mc. 16, 2.

² Cf. Col. 2, 12; 3, 1.

³ Cf. Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, art. 12.

când să accepte sedimentări, sub forma statornicirii unor stări de fapt sau mentalități, necorespunzătoare structurii eshatologice și perspectivei sale soteriologice.

O asemenea formă de sedimentare exterioară (fiindcă există și sedimentări din interior) este și **îngenuncherea anticanonică în zilele de duminică**, ce s-a impus și continuă să domine în vremurile noastre, ca și în trecut, așa cum ne-o demonstrează prezentul studiu canonicopatristic pe această temă.

Într-adevăr, studiul izvoarelor ne arată că Biserica a adoptat pentru participarea (μέθεξις – părtășie), în cadrul săvârșirii cultului euharistic, la sinaxa euharistică și la dumnezeiasca Liturghie din ziua duminicii, poziția în picioare [scil. drepti]. Și cu toată insistența Bisericii asupra acestei poziții *comune pentru toți* a corpului omenesc, aproape în fiecare epocă istorică în parte au apărut, cu o persistență de nebiruit, tendințe de sedimentare ale unor forme de religiozitate subiective, cu caracter psihologic, ce au determinat impunerea îngenuncherii anticanonice în momentele pline de măreție

ale celebrării Învierii în cadrul cultului bisericesc *adept al poziției verticale*, cu consecințe care înlesnesc riscul răstălmăcirii mărturisirii Învierii și a concepției ei eshatologice în sfera lumii *căzute*. O importanță aparte prezintă faptul că Biserica revine mereu, în fiecare *secol*, cu îndrăzneală și vitalitate teologice reînnoite, asupra acestui aspect, încercând să demonstreze și să-i convingă pe credincioși – mădularele sale – să nu îngenuncheze în momentele de mărturisire a Învierii, când ei sunt chemați să se facă, *prin poziția lor verticală*, „mărturisitori ai Învierii” și „martori ai Vieții Veacului ce va să fie”.

Suntem puși în fața unei chestiuni profund teologice, cu teme și argumentație patristice și liturgice, istorice și canonice care, în cele din urmă, se află în legătură cu atitudinea exterioară, prin care se exprimă părtășia noastră la faptul Învierii Domnului și la realitatea Veacului ce va să fie. Mulțimea izvoarelor scrise – am identificat nouăzeci și șapte (97) de mărturii –, de-a lungul a două milenii de existență a Bisericii, pe care am numit-o „Litania mărturiilor de-a lungul

veacurilor”, atestă atât gravitatea problemei, cât și grija de netăgăduit a Bisericii asupra celor două surori gemene, Învierea lui Hristos și Împărăția eshatologică.

Athena, 25 ianuarie 2017

Pomenirea Sfântului Grigorie Teologul

Interzicerea, de către Biserică,
a îngenuncherii în momentele
propovăduirii Învierii lui Hristos
și Vieții veacului ce va să fie
din perspectiva
tradiției canonice a Bisericii

(Prezentare sumară a surselor patristice și canonice)

„Ne săvârșim rugăciunile în prima zi a săptămânii
(duminică)¹, [stând în picioare] drepti.”
(Sfântul Vasile cel Mare, Canonul 91)

„Îngenuncherea este simbol al căderii,
în timp ce neîngenuncherea – simbol al învierii.”
(Doroteu Scolasticul, Episcop de Larissa,
Concordanță la Patrologia Graeca)

„Mult mă mâhnește nesocotirea canoanelor Părinților
și că respectarea riguroasă a acestora a fost îndepărtată
din biserici; și mi-e teamă că nesocotirea treptată
a acestei căi [a acribiei] va duce la o tulburare
desăvârșită a lucrurilor în Biserică.”
(Sfântul Vasile cel Mare, Canonul 89)

Simbolul de credință are în centru
„așteptarea învierii morților și a vieții

¹ Cf. Mc. 16, 2.

veacului ce va să fie"¹. Dintru început, această *așteptare* – ce nu e doar o simplă speranță – a caracterizat neîncetat orientarea Trupului bisericesc. De fapt, *Învierea lui Hristos și Veacul ce va să fie* au constituit axa principală și nucleul propovăduirii apostolice. Sub acest aspect, conținutul propovăduirii patristice rămâne neschimbat. Cuvințele Apostolilor și ale Părinților nu sunt decât reflectarea însăși a vieții și practicii bisericești, apărute în cadrul comunităților creștine odată cu Cincizecimea, ziua nașterii Bisericii, și totodată o răstrângere a *Împărăției* care e *așteptată să vină*, care e „*deja aici, și nu încă*”... De-a lungul istoriei sale multisekulare, Biserica a depus toate eforturile pentru împlinirea unice meniri a Trupului bisericesc: păstrarea intactă a perspectivei apocaliptice și eshatologice.

Reexaminarea unei chestiuni canonice deja rezolvate

Tema pe care dorim să o dezvoltăm în rândurile următoare privește un punct nici neînsemnat, nici inoportun. Este suficient să observăm astăzi într-o comunitate creștină, într-o parohie, în timpul dumnezeieștii Liturghii, atitudinea creștinilor și gesturile lor liturgice, care manifestă neîndoielnic modul asumării Revelației dumnezeiești a lui Hristos în viața *comunitară*, dar și *personală*. Dumnezeiasca Liturghie, Paștele fără de hotar al Bisericii și pregustarea, prin experiența personală, ale *Împărăției ce va să fie* sunt cu siguranță cel mai bun prilej pentru a conștientiza asumarea la care ne-am referit mai sus. Este deosebit de interesant să vedem cum acest eveniment culminant și unic pentru întreaga lume, care vădește Jertfa repetată și mereu reînnoită a lui Hristos pentru mântuirea lumii, a devenit momentul perfect pentru manifestarea „*religiozității creștine*” (*sic*) – sau a „*religiozității ortodoxe*” (importanța e ne semnificativă) – cu toate reper-

¹ Cf. *Simbolului de credință niceo-constantinopolitan* (325-381), art. 12.